

Türkiye’de Liberal Düşünce Tarafından Doldurulan Boşluk

Adnan Küçük

Yrd. Doç. Dr. | Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

liberal düşünce, Yıl 17, Sayı 68, Güz 2012, s. 21-25

Türkiye’de liberal düşünce enteresan bir seyir izlemiştir. Her halde bu liberal düşünce kadar “ne sevildiği ne de sevilmediği belli olmayan” ikinci bir düşünce tarzı mevcut değildir. Çoğu kereler kişiler düşünce ve kanaatlerine meşruiyet sağlamak istedikleri zaman, bu düşünceye müracaat etmekte; liberalizme, ileri sürdüğü düşünceyi meşrulaştırıcı yönde işlev yüklemektedir. Esasen düşünceleri bütünlük içerisinde değerlendirildiği zaman çoğu yönlerden liberal düşüncenin temel ilkeleri ile çelişmekte ise de, bu kişi, gerek bilinçli, gerekse bilinç dışı olsun, bu düşünceye referans yaptığı görülmektedir. Bu tür insanlar, sağ ve muhafazakâr kesimde yer aldıkları gibi, bazı sol düşünürlerin, siyasetçilerin, yazarların da bu yola başvurduğu görülmektedir. Bazen de, çoğu düşünceleri liberal düşünce ile esaslı bir şekilde çeliştiği halde, bu kişilere liberal yaftası yakıştırılmakta; bu kişiler de bu yaftadan hiç de şikâyetçi görünmemektedir. Belki de iç çelişki pahasına bu yaftalardan haz almaktadır.

Bu durum bir yandan liberal düşüncenin ne derece cazip bir dünya görüşü olduğunu gösterirken, diğer yandan da karmaşaya sebep olmakta; bu telakki, geniş kesimlerde bulanıklaşmaktadır. Çoğu kereler liberal denilen iki üç kişi yan yana getirildiği zaman taban tabana zıt karakterler ortaya çıkabilmektedir. Bu vesileyle, Türkiye’de genişçe bir kesimde liberal düşünce konusunda bir zihnî bulanıklık söz konusudur.

Aslında liberal düşüncenin arz ettiği bu görünüm onun gücünü göstermektedir. İnsanlar, iç dünyalarında sahip oldukları düşünce tarzlarındaki zayıflıkları, gedikleri, liberal düşüncenin bazı ilkeleri ile doldurmaya çalışmaktadırlar. Kısaca burada liberal düşünce bir “boşluk doldurma” işlevi görmektedir. Bir diğer ifadeyle, bazı kişi ya da kesimler, fikrî iç dünyalarındaki zafiyet ve boşlukları, liberal düşünceye referansla doldurmak istemektedirler.

Türkiye’de yakın geçmişe kadar liberal düşünce, çoğu kesimler tarafından “liboş”, “entel-dantel”, “ayağı yere basmayan uçuk kaçık fikirler” olarak değerlendirildiği, bu yolla aşağılanmaya çalışıldığı gibi, devlet de büyük ölçüde yasaklama, itibarsızlaştırma ve ötekileştirme yoluna gitmiştir. Ben yakın geçmişte müteaddit defalar, yarı şaka yarı ciddi “liboş” takılmalarına muhatapt oldum. Bunlar bana çok yabancı kişiler de değildi. Ama bir şekilde tepkilerini bu şekilde dile getirmekte idiler. Bu ortamda çoğu kişi alenî olarak “ben liberalim”, “liberal düşüncelerin savunucusuyum” diyememiş, hatta liberallerle yan yana gelmek bile istememiştir. Çünkü bu ortamda liberal olmak, liberal görünmek, liberallerle birlikte görüntü sergilemek bir korku vesilesi olarak telakki edilmekteydi.

Bu nahoşluklara, olumsuzluklara, hatta dışlama ve yasaklamalara rağmen, Türkiye’de liberal düşünce gerilemedi, bilakis ilerleme kaydetti. Bu ilerlemede elbette ki liberal düşüncenin öz gücü kadar, bu düşüncenin ülkemizde yayılmasına, yayınlarla, sempozyum ve kongrelerle, eğitici faaliyetlerle katkı sağlayan Liberal Düşünce Topluluğu’nun (LDT) katkılarını inkâr etmek mümkün değildir. LDT, Türkiye’de bir şemsiye teşekkül olarak işlev gördü; sağ kesimden sol kesime, muhafazakâr değerlere sahip kişilerden seküler kesime kadar geniş yelpazede insanlar, bu teşekkül bünyesinde yer aldılar. Topluluğun çeşitli faaliyetleri olmasa muhtemeldir ki liberal düşünce Türkiye’de bu kadar rağbet göremezdi. Çünkü özellikle çeşitli yayınların Türkçeye kazandırılması, liberal düşüncenin ifade edilmesine imkân sağlayan yayın kuruluşlarının olması, bu düşüncenin kök salmasında önemli paya sahiptir.

Liberal düşünce, Türkiye’de aslında birçok düşüncenin aşırılıklarının törpülenmesi yönünde olumlu işlevler de görmüştür. Özellikle aşırı, ütöpik ve hayalî olduğu anlaşılan düşünce ve hayat tarzına sahip pek çok kişi, ayakları yere basmaya, hayalden ve ütopyadan gerçekler zeminine konuşlanmaya başladıkça, liberal değerlere referans yapmaya başlamıştır. Belki bu şekilde bir etkileşim içerisinde yer alan kişiler, bazen çelişik pozisyonlar sergileseler de, bu etkileşim liberal düşüncenin etkileme gücünü göstermektedir.

Elbette ki barışçı düşünceler, genellikle barışçı ortamda çok daha etkili olabilirler ve yaygınlık kazanırlar. Şiddet ve karmaşa ortamı, bu düşüncelerin

yayılmasına mani teşkil eder. Kavga ve dövüş ortamında, düşüncelerden ziyade silâhlar, taşlar, sopalar, tarafgirlikler, inatlaşmalar çatışması ortaya çıkar. Bu ortamda, barışçı hiçbir düşünce, muhakeme ve serbest tartışma ortamında olduğu kadar etkili olamaz, yayılma istidadı gösteremez. Bu vesileyle, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulduğu günden bu yana, çoğu dönemlerde sıkıyönetim, olağanüstü hal, askerî darbe, örfî idare yönetimleri geçerli olduğu için, bu dönemlerdeki hadiselerden olumsuz yönde en çok etkilenenlerin başında liberal düşünce gelmektedir. Otoriter ve devletçi yöneticiler ve güç sahibi kurumlar, liberal düşünceye ve liberal telakkiye uygun çözüm önerilerine, hep “güvenlikçi” reflekslerle karşı çıkmışlar, liberal düşünürleri ütopyik olarak görmüşlerdir. Ne zaman ki, ülkemizde şiddet azalmış, barış ve sükûn ortamı yayılmaya başlamış, devlet içerisinde yer alan bazı zevatlar da liberal ilkelere sıcak bakmaya başlamışlardır.

Bugün yeni Anayasa yapım çalışmaları kapsamında önceki yıllara nazaran çok daha hak ve hürriyet eksenli bir tutum sergilenmesinde liberal değerlerin kısmî de olsa belli bir tabana sahip olmasının katkısı inkâr edilemez. Esasen program ve fiilî icraatları itibariyle liberal değerlerle esaslı bir şekilde çelişme arz eden, devletçi otoriter ruhun genlerine kadar işlediği bazı siyasiler bile, “devlet öncelikli değil, birey öncelikli” bir anayasadan söz etmektedirler. Gerçi bu durumda anarşik ve kaotik bir manzara ortaya çıkıyor ise de, yine de bu durumun, liberal düşüncenin artı hanesinde yer aldığı söylenebilir. Çünkü görüntüde de olsa, bazı kişiler, liberal düşüncenin üstünlüğünü ve etkileyiciliğini kabul etmiş olmaktadırlar.

Esasen, Türkiye’de yaklaşık asırlara yayılan çok sayıda temel sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların giderilmesi için genellikle benimsenen yöntem, güvenlik ve baskı eksenli olmuş, bunlardan insan hakları, muhalif kesimler, öteki diye ifade edilen kesimler hep zarar görmüştür. Diğer yandan bu politikalar sebebiyle inkâr olunan, ötekileştirilen, dışlanan, örselenen bütün kesimler, hep mutsuz ve mustarip olmuşlardır. İnkârcı katı sert politikalar, toplumsal barıştan ve bir arada yaşama hissinden ziyade hep yabancılaşmayı, düşmanlıkları ve çatışmaları körüklemiştir. Bir yandan devlet belli kesimleri ötekileştirirken, diğer yandan da devletin bu politikası ile uyumlu olarak toplumdaki hâkim kesim diğer bazı kesimleri ötekileştirme yoluna gitmiştir. Tabir-i caiz ise toplum muhtelif kamlara ayrılmıştır. Devletin ve hâkim toplumsal kesimin, diğerini ötekileştirmesi, belli kesimlerin otoriter Cumhuriyetçi devletin resmî ideolojisi ile düşünce ve inanç temelinde çatışma içerisinde olması, devletin seküler düşünce ile bu düşünceyle uyumlu resmî dinî inanç telakkisinin yanında yer alıp, diğerlerini dışlaması, onları “iç düşman” ilan etmesi, Türkiye’de bir arada yaşama imkânına ve ortamının oluşmasına

büyük ölçüde mani teşkil etmiştir. Alevisinden Kürt kesime, Sünni dindar kesimden, diğer dinî kesimlere varıncaya kadar, resmî ideoloji ile barışık olmayan çok geniş bir toplumsal kesim, bu otoriter tek-tipleştirici devlet politikasından zarar görmüştür. Bu ortamda farklı kesimlerin barış içinde bir arada yaşaması pek mümkün ve muhtemel görünmemektedir.

İşte tam da burada, çoğulcu temele yaslanan, insanları, farklılıkları ile birlikte birarada yaşamalarını lüzumlu gören, devletin bireyler üzerinde müdahaleci politikalar geliştirmesini reddederek, bireysel-self determinasyonu savunan, devlete sadece birarada yaşamayı mümkün kılan işlevleri yükleyen liberal felsefeye ihtiyaç olduğu görülmüştür. Türkiye’de, devlet katında ve toplumda yer alan birçok kişinin, liberal fikirlerin birarada yaşamayı mümkün kılan formülasyonlarına yaklaştığı, bunları benimsediği, bu yönde çözümler ve politikalar geliştirmeye yöneldiği ölçüde, sorunlar zaman içerisinde azalacak, çözülmez görülen bir çok zor sorunlar çözülme sürecine girecektir.

Ben liberal eğilimlerin yakın gelecekte çok daha rağbet göreceği konusunda ümitli olduğumu söyleyebilirim. Artık eskisi gibi kişiler liberal oldukları için aşağılanmıyorlar. Birçok muhafazakâr kişi çok kolaylıkla liberal ilkelere referans yapabiliyor. Veya sol cenahta olduğu halde, liberal düşünceye uygun politikalar geliştirebiliyorlar. Elbette ki, bu konuda arzu edilen bir konuma gelmiş değildir. Ama hiçbir sosyal değişme birden olmaz. Ani ve köklü değişiklikler ancak devrimler vasıtasıyla gerçekleşir. Oysa hiçbir devrim, toplumda esaslı bir şekilde kök salabilmiş değildir. Çünkü devrimler, yöntemi itibarıyla toplum üzerinde tahakkümvari bir şekilde gerçekleştiği için, beraberinde karşı cepheleri oluşturmuş, sürekli çatışmalar yaşanmıştır. Bir süre sonra da ya devrimlerle kurulmak istenen sistemlerden tavizler verilmeye başlanmış ya da bir müddet sonra bu sistemler yıkılmaya maruz kalmıştır. Bu vesileyle liberal düşünce ve ilkelerin toplumda kök salmasının, devrim yerine evrim yoluyla tedricî bir şekilde gerçekleşmesi çok daha sağlıklı bir yöntemdir. Diğer yandan çoğu otoriter devrimler, aslında demokratik usullerle kendini topluma kabul ettirebilecek istidat ve güce, kabul edilebilirliğe sahip olmadıkları için şiddete başvurulmaktadır. Oysa liberal düşünce, özünde sahip olduğu güç sebebiyle, barışçı ortamda yayılma istidadına sahip olduğu için, kökleşmesi devrimci yönelimlere ihtiyaç duymaz. Liberal düşünce barışçı ortamda çok kolaylıkla yayılabilme istidadına sahip olduğu gibi, en büyük düşmanı şiddet temelli çatışmadır. Çünkü dövüşen, şiddet temelli kavga eden insanlar, liberal düşünce ile uyumlu düşünceleri dinlemezler, sadece attıkları ya da yedikleri dayakları sayarlar, ya da atmayı düşündüğü dayakları hesap

ederler. Bu ortamda, hiçbir barışçı düşünce ve inanç, etkili ve kapsamlı bir şekilde yayılamaz.

Liberal düşünce, tabî ki sadece kolay meseleler hakkında çözüm ve politikalar geliştirmez, ayrılıkçılık, terör, şiddet, çatışma vb. zor ve girift meseleler hakkında da barışçıl politikalar geliştirme imkânlarına sahiptir. Bugün Türkiye’de otoriter Cumhuriyet döneminde, Kürt vatandaşlardan Alevi kesime, dindar Sünni kesimden diğer ötekileştirilmiş kesimlere varıncaya kadar, sistemin tokmağını yemiş birçok kesimlerin, devletin tasallutundan kurtulması için de liberal politikalara ihtiyaç vardır. Öyle zannediyorum ki, Türkiye’de Güney Doğu merkezli yaşanan terör sorununda, terörden nemalananların en çok korktukları ya da devletin inkârcı politikalarından pay alanların en çok korktukları, liberal çözümlerdir. Çünkü bu sorun çözücü politikalar, terörden siyasî ya da ticarî rant sağlayanların işine gelmeyecektir.

Türkiye’de birarada yaşama iradesi ve arzusu baskın gelmeye başladıkça, bu yöndeki eğilimler etkili bir şekilde belirginleştikçe, liberal düşünce işte o zaman çok daha belirgin bir şekilde kökleşecek, Türkiye’de barış içinde birarada yaşama zemini ortaya çıkacaktır. Her bir çıkmaz sokaktan kurtulma ihtiyacının giderilmesi yönündeki arayışlar, liberal düşüncenin önünü aralayacaktır. Hiçbir demokraside devletler ilânihaye “çıkılmaz sokak” siyaseti yürütemezler. Demokrasi bilinci, kültürü, refleksleri yerleştikçe, siyasî ve toplumsal ortam liberal düşünceye çok daha müsait hale gelecektir. Bütün bunlar ütopya değildir, eşyanın tabiatı gereğidir. İnsanlar, aldıkları eğitim, karşılıklı etkileşim vb. sebeplerle benlik ve şahsiyetleri öne çıktığı ölçüde, kendi dünyalarını kendileri kurmak isteyecekler, bir başkasının kendi dünyalarının teşkilinde otoriter yöntemlerle etkili olmasına izin vermeyeceklerdir. Liberal düşüncenin bireylerin dünyasında hâkim konuma gelebilmesi için en önemli evre bu evredir. Ben bu evreye ulaşmanın çok uzaklarda olmadığı kanaatindeyim. Çünkü bütün dünyayı kapsayan küreselleşme, etkileşim söz konusu. Kimse kapalı kapılar ardında, dört duvar arasında yaşamıyor. Türkiye’de de insanların bu gelişmelerden olumlu yönde etkilenecekleri kanaatindeyim.